

Kritik og debat

NIELS JYDE SOM KANSLER

I EN anmeldelse af festskriftet til Aksel E. Christensen i H.T. 12. rk. IV s. 203–04 har Lars-Arne Norborg gjort nogle kritiske bemærkninger til mit bidrag »Kanslere og skrivere i Danmark 1252–1282«. Da Norborg drager et klassisk stridspunkt frem, kan det synes berettiget at kommentere det en smule.

Erik Arup kaldte tiden 1267–82 for Niels Jydes regering.¹ Det har jeg opponeret mod som så mange andre. Norborg siger hertil: 'frågan är om materialet ger stöd nog åt Skyum-Nielsens konträrt motsatta bedömning'. Det forekommer mig, at Norborg skiller Arups opfattelse lidt vel meget fra min. Jeg har ikke betegnet Arups ord om Niels Jydes regering som 'i högsta grad missvisande'. Det er Norborgs egen konklusion.

Jeg er forsigtigere i mit ordvalg: 'spørgsmålet er (1), om Niels Jyde har været meget andet (2) end en slags (3) kontorchef under Erik Glipping og dennes regeringskreds'. Jeg har ikke udtrykt mig 'i absolut stil' som Arup,² men med tre forbehold (1–3). Det har været mit ønske at understrege det sikre, at kansleren kunne ventes at være knyttet til sit kontor. Men har han været meget andet end en slags kontorchef?

Sagen er jo den, at der er udført et ikke ubetydeligt udgiver- og forskerarbejde, siden Arup skrev sin Danmarks historie, bl. a. netop inspireret af hans værk. Derfor har vi nu et noget bedre overblik over kanslerens funktioner og kancelliets virksomhed, end Arup kunne have det. Jeg har bearbejdet materialet, bl. a. med henblik på skriverhænderne i originaldiplomerne. De udgør de vigtigste rester af den kontorvirksomhed, som Niels Jyde ledede, og der er temmelig mange af dem. Denne bearbejdelse vil endnu kunne suppleres med en tilbundsgående diplomatisk analyse af samtlige diplomer fra disse år. Ikke desto mindre tør jeg – efter et kvart århundredes syslen med problemer af denne eller lignende art – udtale, at det meste af det for kansler- og skriverfunktionerne væsentlige arbejde allerede er udført.

¹ Erik Arup: Danmarks historie, I, København 1925, s. 317–24, jfr. II, 1932, s. 9.

² Samme, III, 1955, s. 258.

Resultatet er efter min mening blevet, at der næppe er mulighed for at knytte Niels Jyde stærkere til regeringens førelse, end jeg har gjort. Mine hovedgrunde til at betvivle Niels' stilling som regeringens chef ligger i to argumenter, som Norborg synes at skyde noget til side. For det første var Niels i Italien og Burgund i dele af 1272 og 1274, altså i den tid uden for dansk politik. For det andet var det kongelige kancelli spaltet i to afdelinger netop i hans kanslertid 1267–82. Margrete Sambiria sad da med sit eget kancelli i Nykøbing Falster.³

Det er beklageligt, at Arup ikke havde synderlig interesse for kvindernes betydning i politik og hverdagsliv. Ellers kunne han måske have opdaget denne interessante kvindeskikkelse, hendes kancelli og hendes politiske indflydelse.⁴ Hun er den første kvinde, om hvem vi ved, at hun klart og utvetydigt gennem en lang række af år virkede ind på dansk rigspolitik.

I stedet har han atter støttet sig på sin model med kanslerne som regeringschefer. Denne modeltænkning har i den grad præget hans arbejde, at han oversætter jyske lovs fortale forkert. »Thi som kirken har pave og biskop, skal hvert land have kongen eller hans kansler«. ⁵ Teksten har *underræter*, der betyder embedsmænd og vel snarest sigter til ombudsmænd.⁶ Om kansleren er der under ingen omstændigheder tale.

Lauritz Weibull har forsøgt at redde Niels Jydes regering ved at henvise til, at han tiltrådte, samtidig med at der skete et skifte i kirkekampen, år 1267.⁷ Heller ikke dette holder. Det dokument, Weibull støttede sig til, må omdateres fra 1267 til 1266. Dermed bortfalder forbindelsen med Niels Jyde.⁸

Det eneste, der med vished kan sættes i relation til kansleren Niels Jydes virkefelt i det år, han tiltrådte, er noget negativt – en indskrænkning af det. Fra samme år udspaltedes dronningens kancelli.

Det er beklageligt, at modeltænkning uden kildestøtte fortsat skal spille stærkt ind i den videnskabelige debat. Selv Lauritz Weibull indrømmede, at Arup ved placeringen af Niels Jyde *ikke* byggede på »säkra fakta«.⁹

³ Skyum-Nielsen, *Kanslere og skrivere*, s. 181 og 183.

⁴ Samme s. 173.

⁵ Arup, *Danmarks historie*, I, s. 292.

⁶ *Danmarks gamle Landskabslove*, II, Kbh. 1926, s. 12, jfr. *Danmarks gamle Love i oversættelse*, Kbh. 1945, s. 136 og 1948, s. 135 samt Poul Johs. Jørgensen i H.T. 9. rk. IV, s. 333 note 2. – Om kanslermodellen også Knud Fabricius i H.T. 10. rk. II, s. 340–41.

⁷ Lauritz Weibull, Erik Arup, *Scandia XXI*, Lund 1951–52, s. 234–35, samme, *Skånes kyrka från älsta tid till Jacob Erlandsens död 1274*, Kbh. 1946, s. 218–20.

⁸ Skyum-Nielsen, *Kirkekampen i Danmark 1241–1290*, Jakob Erlandsen, samtid og eftertid, Kbh. 1963, s. 222–26.

⁹ Lauritz Weibull, Arup, s. 235.

Redaktionel note: Professor Skyum-Nielsen agter i et senere indlæg at vende tilbage til problemet om »seglvidnefrekvensen«.

De her anførte småbemærkninger skulle give en lidt mere moderne kontur til problemet, end det måske tidligere har fået. De skal iøvrigt ikke rokke ved det solide indtryk, som Norborgs anmeldelse ellers gør. De skal naturligvis heller ikke røre det mindste ved hans ret til at have de meninger, han ønsker.

NIELS SKYUM-NIELSEN

JAG har svært for att inse, att jag skulle ha överdrivit motsättningen mellan Niels Skyum-Nielsens och Erik Arups uppfattningar av Niels Jydes politiska betydelse. Inte minst av Skyum-Nielsens sista inlägg framgår ju tydligt, att han är ute för att omvärdera Arups syn på tiden 1267–82 som »Niels Jydes regering« och menar att Niels Jyde varit föga mer än en kontorchef under Erik Klipping och dennes regeringskrets. Som framgår av min recension (Hist. tidskr., 12 r. IV, s. 203) finner jag denna polemik så till vida berättigad, att Arups tes knappast kan anses tillräckligt underbyggd.

I min anmälan framhöll jag emellertid också att vad jag uppfattade som Skyum-Nielsens huvudargument för tesen om Niels Jyde som enbart en kontorchef inte heller det var hållbart. Det byggde nämligen på den tvivelaktiga förutsättningen att sigillvittnesfrekvensen i kungabreven kan användas som indicium på politiskt inflytande utan nämnvärt hänsynstagande till traderingsförhållanden och till dokumentens karaktär. Jag kan endast konstatera, att Skyum-Nielsen på denna väsentliga punkt hittills inte lyckats finna något avgörande motargument utan föredrar att lämna frågan öppen.

I stället skjuter Skyum-Nielsen nu två andra argument i förgrunden, nämligen 1) att Niels Jyde vistades i Italien och Burgund delar av 1272 och 1274 och då inte kunde påverka den danska politiken och 2) att drottningen hade sitt eget kansli i Nyköbing Falster. Om argument 1 kan sägas, att Niels Jyde dock var utomlands i synnerligen viktiga politiska uppdrag, vilka lika bra kan tolkas som indicier på stort inflytande. Beträffande argument 2 skulle jag vilja efterlysa en undersökning om hur maktbefogenheterna var fördelade mellan kungen och drottningen under ifrågavarande period. Tills detta skett tror jag fortfarande, att frågan om Niels Jydes politiska inflytande måste hållas öppen.

LARS-ARNE NORBORG